

EUROPIIRKOND PÄRAST KREEKA LIITUMIST¹

Oma eksisteerimise kahel esimesel aastal hõlmas europiirkond 11 riiki. Kreeka liitus euroalaga 1. jaanuaril 2001 ja sai Euroopa Liidu 12. liikmesriigiks, kes on võtnud kasutusele ühisraha. Kreeka suutlikkus täita europiirkonnaga liitumiseks vajalikud nõuded on silmapaistev saavutus ja riigi majanduses viimaseil aastail aset leidnud muljetavaldavate arengute tulemus. Käesolev artikkel käsitleb kokkuvõtlikult Kreeka ühinemisprotsessi lõpuleviimist 2000. a teisel poolel ning keskendub europiirkonna, k.a Kreeka majanduse peamistele struktuursetele tunnusoontele. Arvestades seda, et võrreldes kogu europiirkonnaga on uus ühisrahamaa suhteliselt väike, ei ole tema liitumine euroala majandusnäitajaid oluliselt muutnud. Kõige tähtsamad muutused on olnud euroala elanikkonna 3,4%line kasv ja SKP 1,9%line suurenemine.

Sissejuhatus ja ülevaade

Kreeka liitus täielikult Euroopa Majandus- ja Rahaliiduga (EMU) 1. jaanuarist 2001. Selle aluseks oli majandus- ja rahandusasjade nõukogus (ECOFIN) 19. juunil 2000 tehtud otsus, mis kinnitas, et Kreeka on täitnud ühisraha kasutuselevõtuks vajalikud tingimused. Vahepealsel ajal aga lõpetati edukalt intensiivsed ettevalmistused Kreeka Panga tehniliseks ja organisatsiooniliseks kaasamiseks ühisraha süsteemi.

Käesolev artikkel käsitleb kokkuvõtlikult Kreeka lähe-

nemisprotsessi lõpuleviimist enne Euroopa Rahaliiduga ühinemist. Seejärel on keskendutud europiirkonna, sh Kreeka majanduse peamistele struktuursetele tunnusoontele. Selleks on täpsustatud Euroopa Keskpanga Bülletäänis 2000. aasta jaanuaris ilmunud artiklis "Europiirkond aasta pärast ühisraha kasutuselevõttu: põhilised tunnusooned ja finantsstruktuuris toimunud muutused"² toodud andmeid. Euroala on võrreldud kahe teise suure majandusüksusega – Ameerika Ühendriikide ja Jaapaniga.

Kreeka lähenemisprotsessi lõpuleviimine 2000. aasta teisel poolel

Kreeka lühiajaliste intressimäärade lähenemine europiirkonnaga võrreldavale tasemele algas aegsasti enne ECOFINi otsust selle kohta, et riik on täitnud ühisrahasüsteemis osalemiseks vajalikud tingimused. Ent 2000. a juunis oli Kreeka lühiajaliste intresside tase ikka veel kõrgem kui europiirkonnas ja Kreeka drahmi turukurss euro suhtes oli ERM II raames määratud keskkursist kõrgem. 2000. a teisel poolel aga olukord muutus.

Aasta lõpuks olid lühiajalised intressimäärad Kreekas ja ühisrahapiirkonnas ühesugused. Juunis oli Kreeka 3 kuu

intressimäär (Ateena pankadevaheline laenuintress ATHIBOR) 390 baaspunkti kõrgem kui 3 kuu EURIBOR, langes aga seejärel aasta lõpuks 354 baaspunkti võrra – 4,86%le. EURIBOR tõusis samal ajavahemikul 36 baaspunkti.

19. juunil 2000, kui ECOFIN leidis, et Kreeka vastab ühisrahasüsteemis osalemise nõuetele, otsustas nõukogu ka seda, et alates 1. jaanuarist 2001 peab drahmi ja euro vaheline muutumatu vahetuskursus võrduma vahetuskursimehhanismis ERM II kasutusel olnud drahmi keskkursiga euro suhtes.

¹ Eesti ja Kreeka majandus- ja rahapoliitilised olud ning näitajad on nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt erinevad. Ometi on iga Euroopa Liiduga või ühisrahasüsteemiga liitumise kogemus mingil määral huvipakkuv ja õpetlik kõigile kandidaatriikidele. Sellest ka käesoleva artikli tõlge, mille me avaldame mõnevõrra lühendatult. Originaal on ilmunud Euroopa Keskpanga Bülletäänis (*ECB Monthly Bulletin, January 2001*, lk 35–41). (Toim. märkus).

² Vt *The Euro Area One Year After the Introduction of the Euro: Key Characteristics and Changes in the Financial Structure. ECB Monthly Bulletin, January 2000*, lk 35–49.

Selle otsuse langetamise päeval oli drahmi kauplemiskurss euro suhtes 336,6:1, aga 29. detsembril 2000 seoti drahm jäigalt euroga kursiga 1 euro = 340,750 drahmi. Drahmi lähenemine ERM II keskkursile algas juba 1999. a teisel poolel. Sellele aitas kaasa ka drahmi keskkursi tõstmine 17. jaanuaril 2000.

Analüüsides tarbijahindu ja fiskaalnäitajaid, on näha, et Kreeka keskmine inflatsioonimäär harmoneeritud tarbijahinnaindeksi (HTHI) järgi oli 2000. a novembrile eelnenud 12 kuu jooksul 2,8%, st europiirkonna HTHIst 0,5 protsendipunkti kõrgem. Kooskõlas Euroopa Keskpanga lähenemisaruandes kasutatava metoodikaga arvutatakse need inflatsioonimäärad, lähtudes viimase kättesaadava 12 kuu keskmisest HTHI kasvust võrreldes eelnenud 12 kuu keskmisega. 1999. aastal oli Kreeka keskmine aastainflatsioon 2,1% – ühe protsendipunkti võrra suurem europiirkonna omast. Euroopa Komisjoni 2000. a sügisel tehtud prognoosi kohaselt pidi üldvalitsuse eelarve puudujääk 2000. aastal moodustama 0,8% SKP suhtes ja sellele vastava võla suhe SKPsse 103,9%. Võrreldes 1998. aastaga oleks Kreeka eelarve

puudujäägi ja võla osatähtsus SKP suhtes seega vastavalt 2,3 ja 1,6 protsendipunkti väiksem.

2000. a detsembri lõpus ulatus Kreeka pikaajaliste intressimäärade (valitsuse 10aastase tähtajaga võlakirjade tootlus) ja europiirkonna vastavate intressimäärade erinevus 40 baaspunkti, st oli 34 baaspunkti väiksem kui sama aasta juunis, mil Kreeka pikaajalised intressimäärad püsisid 6,1% juures. Võrreldes 1998. ja 1999. a keskmistega, oli Kreeka pikaajaliste võlakirjade tootlus 2000. a detsembri lõpuks vastavalt 298 ja 80 baaspunkti väiksem. Selline väike erinevus europiirkonna võlakirjatootlusest näitab, et stabiilsusele võetud kurss, mida Kreekas viimase kümne aasta jooksul on järgitud, on olnud edukas. Teiste europiirkonna liikmesriikide kogemusi arvestades võib oodata, et keskmiste pikaajaliste intressimäärade erinevus Kreekas ja euroalal jääb tõenäoliselt püsima ka pärast Kreeka liitumist ühisrahasüsteemiga. 2000. a detsembris oli valitsuse pikaajaliste võlakirjade tootlus ühisrahamaades vahemikus 4,90–5,31%. Erinev tootlus peegeldab muuhulgas ka liikmesriikide erinevaid riskipreemiaid ning riigivõlakirjade turgude erisusi.

Europiirkonna, k.a Kreeka põhilised makromajandusnäitajad

Käesolevas osas on täpsustatud EKP Büllätääni 2000. aasta jaanuarinumbris toodud andmeid³. Europiirkonna kohta esitatud 1999. a andmed hõlmavad ka Kreekat, kui pole märgitud teisiti⁴. Euroala kui terviku makromajandusnäitajad on piirkonna riikide koondnäitajad.

Üldiselt on tegemist üksikriikide andmete kaalutud keskmisega. Suhteliselt väikese riigi lisandumisel europiirkonda võib mõni terviku näitaja küll märgatavalt muutuda, enamikku näitajaid aga mõjutab see loomulikult väga vähe.

Kreeka ühisrahamaadega liitumise mõju statistilistele andmetele

Europiirkonna laienemine Kreeka võrra alates 1. jaanuarist 2001 avaldab statistikale kahetist mõju. Esiteks on Kreeka elanikkonnast saanud europiirkonna elanikud. Teiseks on Kreeka drahm üks euroga jäigalt seotud rahvuslikke vääringuid. Seetõttu on selliste mõistete nagu “ülejäanud maailm” ja “välisvaluuta” sisu euroala statistika jaoks muutunud. See omakorda mõjutab kogu eurorahamaade kohta käivat moneaar-, finants- ja muud majandusstatistikat.

Kreekat hõlmava europiirkonna statistiliste andmete tõrgeteta ja õigeaegseks kogumiseks on ettevalmistusi tehtud alates 19. juunist 2000, mil ECOFIN otsustas, et Kreeka vastab seatud tingimusele ning võib ühisrahasüsteemis osaleda alates 1. jaanuarist 2001. Vaja oli muudatusi nii Kreeka statistiliste

andmete esituses kui ka teiste europiirkonna liikmesriikide aruandluses, et pärast Kreeka liitumist oleks võimalik õigesti arvutada euroala koondnäitajaid. Statistika ettevalmistamist vastavalt laienenud europiirkonna vajadustele koordineeris tarvidusel ka Euroopa Komisjon, et tagada järjepidevus kõigis statistika valdkondades.

Mis puutub EKP Büllätääni statistikaosa andmetesse ühisrahamaade kohta, siis need aegread hõlmavad ka edaspidi liikmesriike, mis vastaval ajahetkel europiirkonda kuulusid. Teisisõnu: osa andmeid, nagu näiteks tööhõive ja europiirkonnas rahaloomega tegelevate finantsinstitutsioonide bilansi andmed ning andmed kapitalivoogude kohta (nt maksebilansi statistika kuni 2000. a lõpuni), hõlmab euroala 11 riiki, aga alates 2001. a

³ Vt 2. allmärkus, lk 39.

⁴ Artikli valmimise ajal olid viimased europiirkonna finantsturge iseloomustavad ja riikide makromajandusnäitajad 1999. kalendriaasta kohta. Ametlikke andmeid ühisrahamaade kohta, mis hõlmavad ka Kreekat, hakatakse avaldama alates 1. jaanuarist 2001.

jaanuarist hõlmavad andmed laiendatud euroala, kuhu kuulub 12 riiki (k.a Kreeka). 2000. a andmete alusel arvatud absoluut- ja suhtarvude puhul on 2001. aastal võimaluse piires arvesse võetud ka muutusi euroala koosseisus.

EKP Bülletääni statistikaosas tehakse kõik muudatused siis, kui andmed 2001. aasta kohta on olemas. Rahapoliitikaalane statistika ja andmed monetaararengu, finantsturgude, intressi-

määrade ja tarbijahindade kohta laienenud euroalal kujunevad kättesaadavaks kõigepealt. Maksebilansialane ja reaalmajanduse statistika laienenud europiirkonna kohta on kättesaadav hiljem, tavalisel ajal.

Analüüsi hõlbustamiseks on mitme olulise aegrea andmed 11 euroala riigi kohta koos Kreekaga esitatud EKP Bülletäänis ja EKP veebilehel täiendavas tabelis.

Rahvastik ja majandusaktiivsus

Rahvaarvult on europiirkond maailma üks suuremaid majandustüksi, kus elab 302 miljonit inimest, neist 10 miljonit Kreekas. Ameerika Ühendriikides ja Jaapanis on vastavalt 272 ja 127 miljonit elanikku.

SKPs väljenduv europiirkonna majandustegevus jäi 1999. aastal pisut alla 6 250 miljardi euro, kusjuures sel-

lest 120 miljardit eurot oli Kreeka panus (vt tabel 1). Kuigi Ühendriikide osa maailma SKPs on jätkuvalt suurem kui europiirkonnal, suurendas Kreeka liitumine euroala osatähtsuse 15,8%lt 16,2%le. Kuna Kreeka panus europiirkonda on elanike arvu poolest suurem kui majandusaktiivsuse poolest, vähendab Kreeka liitumine veidi europiirkonna SKPd ühe elaniku kohta. Ent ka ilma Kreekata on europiirkonna SKP ühe elaniku kohta väiksem kui Ühendriikides ja Jaapanis. Seejuures tuleb arvestada,

Tabel 1. Europiirkonna tähtsamad näitajad

	Periood	Ühik	Euroala koos Kreekaga	Euroala ilma Kreekata	Ameerika Ühendriigid	Jaapan
Rahvastik ¹	2000	miljon	302	292	272	127
SKP (% maailma SKPst) ²	1999	%	16,2	15,8	21,9	7,6
SKP	1999	miljard eurot	6 245	6 127	8 666	4 081
SKP ühe elaniku kohta	1999	euro	20 667	21 013	31 916	32 205
Tootmissektorid ³						
Põllumajandus, kalandus, metsandus	1999	% SKP suhtes	2,8	2,6	1,6	1,8
Tööstus (k.a ehitus)	1999	% SKP suhtes	18,5	28,6	27,3	36,4
Teenused	1999	% SKP suhtes	68,7	68,7	71,1	61,9
Töötuse määr (% tööjõust)	1999	%	10,0	9,9	4,2	4,7
Tööjõu osalusmäär ⁴	1999	%	67,3	67,4	77,2	72,4
Tööhõive määr ^{4,5}	1999	%	60,5	60,6	73,9	68,9
Kaupade eksport ⁶	1999	% SKP suhtes	12,9	13,3	7,4	9,3
Kaupade ja teenuste eksport ⁶	1999	% SKP suhtes	16,9	17,2	10,3	10,7
Kaupade import ⁶	1999	% SKP suhtes	11,8	11,9	11,1	6,4
Kaupade ja teenuste import ⁶	1999	% SKP suhtes	15,9	16,1	13,2	9,1
Eksport (% maailma ekspordist) ⁷	1999	%	18,9	19,0	15,2	9,1
Jooksevkonto saldo ⁶	1999	% SKP suhtes	-0,2	-0,1	-3,6	2,5
Üldvalitsuse eelarve						
Ülejääk (+)/puudujääk (-)	1999	% SKP suhtes	-1,3	-1,3	1,0	-8,9
Koguvõlg	1999	% SKP suhtes	72,7	72,2	63,2	125,6
Tulud	1999	% SKP suhtes	47,7	47,8	32,9	31,0
Kulud	1999	% SKP suhtes	49,0	49,1	31,9	39,9
Pangahoiused ⁸	1999	% SKP suhtes	79,4	80,0	41,0	134,5
Erasektorile antud laenude jääk ⁹	1999	% SKP suhtes	90,1	91,1	76,1	136,3
Tasumata kodumaised võlakirjad ¹⁰	1999	% SKP suhtes	89,8	90,1	178,0	157,9
Aktsiaturu kapitalisatsioon	1999	% SKP suhtes	66,1	64,7	128,7	73,9

Allikad: Eurostat, RVF, Euroopa Komisjon, Reuters, Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon, EKP ja EKP arvutused

¹ Seisuga 1. jaanuar 2000.

² Riigi SKPd on hinnatud ostujõupariteedi alusel.

³ Põhineb tegelikul lisaväärtusel. Ühendriikide ja Jaapani andmed on aastast 1997.

⁴ Kreeka kohta on andmed aastast 1998.

⁵ Tööga hõivatud inimeste arv protsentides tööealisest elanikkonnast (15-64aastased).

⁶ Maksebilansi andmed, europiirkonnas on arvestatud ainult väljaspool ühisrahamaid toimunud kaubavoogusid.

⁷ Väliskaubandusstatistika, maailma ekspordis ei ole arvestatud ühisrahamaade vahelisi kaubavoogusid.

⁸ Europiirkond: hoiused rahaloomega tegelevates finantsinstitutsioonides; Ühendriigid: nõudmiseni, tähtajalised ja säästuhoiused; Jaapan: nõudmiseni ja tähtajalised hoiused hoiupankades.

⁹ Europiirkond: rahaloomega tegelevate finantsinstitutsioonide laenu teistele europiirkonna residentidele; Ühendriigid ja Jaapan: siseriiklik krediit.

¹⁰ Andmed kodumaiste võlakirjade kohta pärinevad 1999. a detsembrist.

et selliseid rahvusvahelisi võrdlusandmeid võib tugevalt mõjutada vahetuskursi areng.

Tootmise struktuur on europiirkonnas üldjoontes sarnane Ühendriikide ja Jaapani omaga. Teenindussektor annab suurima osa toodangu mahust kõigis kolmes majandusüksuses. Vaatamata sellele, et Kreeka liitumine suurendas põllumajanduse, kalanduse ja metsanduse osa euroalal 0,2%, jäi see endiselt madalaks – 2,8%. Siiski on selle valdkonna osatähtsus europiirkonnas selgelt suurem kui Ühendriikides ja Jaapanis.

Tööturg

Kuigi mõnes europiirkonna riigis on tööturu struktuuri-reformid ellu viidud ja töötuse tase euroalal on viimasel aastail langenud, on see ikka märkimisväärselt kõrgem kui maailma teistes suurtes majandusüksustes. 1999. aastal oli töötuse tase europiirkonnas 9,9, Ühendriikides 4,2 ja Jaapanis 4,7%. On tähelepanuväärne, et lisaks suuremale tööpuudusele on tööjõu osalusmäär europiirkonnas omakorda märkimisväärselt väiksem kui Ühendriikides ja Jaapanis (vastavalt 67,3; 77,2 ning 72,4%). Eriti suur on europiirkonna ja Ühendriikide naiste osalusmäär erinevus – ca 14 protsendipunkti. Meeste puhul on sama näitaja umbes 7 pp. Kuna Kreekas on naiste osalusmäär europiirkonna keskmisest väiksem, siis on see osaliselt põhjuseks, miks pärast Kreeka liitumist on osalusmäär euroalal tervikuna veel 0,1 pp langenud.

Ühisrahapiirkonna madalam osalusmäär ja kõrgem tööpuudus ilmneb ka pisut üle 60% ulatavas tööhõives (hõivatud inimeste suhe 15–64aastaste elanike koguarvu). See näitaja on palju väiksem kui Ühendriikides ja Jaapanis, kus hõivatuid on ligi 70%.

Väliskaubandus

Nagu eelpool mainitud, on europiirkonna majandusnäitajad üldjuhul liikmesriikide vastavate näitajate kaalutud keskmine. Üks oluline erand on kaubandustegevus euroala liikmesriikide vahel, mida käsitatakse nüüd europiirkonna sisese, mitte kogu piirkonda hõlmava rahvusvahelise kaubandusena. Kui enne Euroopa Rahaliidu moodustamist olid europiirkonna riigid väikesed avatud majandusega riigid, siis kogu euroala moodustab suure, märksa enam suletud majanduspiirkonna. Mõistetavalt ei ole ka 11 europiirkonna varasema riigi ja Kreeka vaheline kaubavahetus alates 1. jaanuarist 2001 enam europiirkonna eksport-import.

Kreeka liitumisega on euroala avatus veelgi vähenenud. Vaatamata sellele on see siiski suurem kui kahel ülejäänud suurel maailma majandusüksusel. Järelikult moodustab ka euroala eksport maailma kogueksportis suurema

osa (18,9%) kui Ameerika Ühendriikide (15,2%) ja Jaapani (9,1%) eksport. Selle üheks põhjuseks on kaubavahetuse kõrge tase ühisrahamaade ja ELi ülejäänud liikmesriikide vahel.

Europiirkonna kaupade ja teenuste eksport moodustab umbes 17% piirkonna SKP suhtes, mis on Ühendriikide ja Jaapani näitajast (10–11%) märksa suurem. Impordi puhul on erinevus tunduvalt väiksem: kaupade ja teenuste import moodustas europiirkonnas 15,9% SKP suhtes, Ühendriikides aga 13,2%. Jaapani impordi suhtarv oli märgatavalt väiksem – 9,1%. Kaubad moodustasid suurema osa (ca 75%) nii europiirkonna impordist kui ka ekspordist.

1999. aastal oli europiirkonnal väike jooksevkonto puudujääk – 0,2% SKP suhtes (ilma Kreekata 0,1%). Selline tasakaalulähedane olukord oli terav kontrastis jooksev-konto puudujäägiga Ühendriikides ja ülejäägiga Jaapanis.

Eelarve seisund ja valitsussektori suurus

Eelarve seisundi ja valitsussektori suuruse kohta tuleb märkida, et üldvalitsuse koguvõlg europiirkonnas tervikuna oli 1999. aastal 72,7% SKP suhtes, st selgelt suurem üksikriikidele Euroopa Ühenduse asutamis-lepingus kehtestatud 60%lisest piirmäärast. Kreeka riigivõla suhe SKPsse ületab nende 11 riigi keskmise, kes võtsid ühisraha kasutusele aastail 1999 ja 2000. Europiirkonna üldvalitsuse võla suhe SKPsse ilma Kreekata oli 0,5 pp väiksem.

Samal ajal ulatus üldvalitsuse eelarve puudujääk europiirkonnas 1999. aastal 1,3%ni SKP suhtes. Üldvalitsuse kulude osatähtsus SKP suhtes oli 49,0% ja tulude osatähtsus 47,7%. Europiirkonnas moodustab üldvalitsuse sektor majanduses suurema osa kui Ühendriikides või Jaapanis. Ühendriikides olid üldvalitsuse sektori tulud pisut alla 33% ja kulud pisut alla 32% SKP suhtes. Jaapanis oli üldvalitsuse eelarve puudujääk 1999. aastal suur, sest kulude suhe SKPsse oli peaaegu 40%, tulude oma aga 31%. Kreeka majanduses moodustab üldvalitsuse sektor väiksema osa kui europiirkonna varasemas 11 riigis. Selle tulemusena on Kreeka liitumine toonud kaasa 0,1 protsendipunktilise languse nii ühisrahamaade üldvalitsuse eelarve tuludes kui ka kuludes suhtena SKPsse.

Finantsstruktuur

Kreeka liitumine ühisrahamaadega ei viita sellele, et europiirkonna keskmine finantsstruktuur oleks oluliselt muutunud. Tabel 1 näitab, et Kreeka liitumine euroalaga mõjutab vähe sellised näitajad nagu erasektorile antud laenude või turukapitalisatsiooni suhe SKPsse.